

VALTIONEUVOSTON ASETUS RIISTAVAHINGOISTA ANNETUN VALTIONEUVOSTON ASETUKSEN 5 §:N JA LIITTEEN 5 MUUTTAMISESTA

1 Yleistä

Vasahävikkikorvauksesta säädetään riistavahinkolain (105/2009) 14 §:ssä. Paliskunnalle voidaan maksaa poronomistajille edelleen jaettavaksi vasonnan ja marraskuun viimeisen päivän väliseltä ajalta laskennallisin perustein määräytyvää korvausta suurpetojen aiheuttamien vahinkojen vuoksi kadoksiin jääneistä poronvasoista (vasahävikkikorvaus).

Vasahävikkikorvaus lasketaan paliskunnittain poronlihan tuottajahinnan ja poronhoitoalueelle arvioidun vasontaprocentin sekä paliskunnan alueen vaadinten määrän ja paliskunnan alueelle arvioidun suurpetojen aiheuttaman vasakuolleisuusprocentin perusteella. Valtioneuvoston asetuksella vähintään kolmen vuoden välein annetaan tarkemmat säännökset poronhoitoalueella arvioidusta vasontaprocentista ja paliskunnittain arvioiduista vasakuolleisuusprocenteista.

Riistavahingoista annetun valtioneuvoston asetuksen (309/2013) 5 §:n mukaan poronhoitoalueen arvioitu vasontaprocentti on 90 prosenttia vaadinten määrästä. Vasakuolleisuusprocentti paliskunnittain sekä laskenta- ja luokitteluperusteet ovat asetuksen liitteessä 5.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Tarkemmat säännökset poronhoitoalueella arvioidusta vasontaprocentista ja paliskunnittain arvioidusta vasakuolleisuusprocentista on annettu viimeksi vuonna 2020. Esityksellä ehdotetaan päivitettäväksi tämän vuoksi asetuksen 5 § ja liite 5. Liitteen päivitys perustuu Paliskuntain yhdistyksen toimittamaan laskelmaan. Muutosesitys on luonteeltaan tekninen, jonka määräytymisperusteet tulevat suoraan riistavahinkolaista.

Poronhoitoalueen vasontaprocentti (90) säilyisi ennallaan. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen aikanaan julkaisemien pitkäaikaisiin seurantoihin perustuvien tutkimustulosten perusteella on arvioitavissa, että poronhoitoalueen vasontaprocenttina voidaan käyttää 90 prosenttia vaadinten määrästä. Luonnonvarakeskuksen viimeiseltä 10 vuodelta lasketut vasonta- ja vasaprocentit Kutuharjun koetarhalla osoittavat, että vasontaprocentti on edelleen korkealla tasolla. Kevään vasontaprocentti on laskettu 2-vuotiaita ja sitä vanhempia vaatimia kohti, sillä edellisenä keväänä syntyneet 1-vuotiaat naaraat eivät vielä vaso.

Syksyn vasaprocentti on laskettu kahdella tavalla. Ensimmäinen syksyn vasaprocentage on laskettu syksyllä 2.5-vuotiaita ja sitä vanhempia vaatimia kohti eli samoja vaatimia kohti kuin kevään vasontaprocentti on taulukossa laskettu. Toisessa syksyn vasaprocentageissa ovat mukana myös ne 1,5 vuotiaat nuoret vaatimet, jotka olivat keväällä vielä kermiköitä (poro toisena keväänään), eivätkä siis ole vasoneet. Paliskuntien lukulistoissa 1,5-vuotiaat nuoret vaatimet luetaan kuitenkin jo vaatimiksi ja siten ne ovat myös mukana paliskuntien vasaprocentageja laskettaessa.

Luonnonvarakeskuksen mukaan vuosien väliset erot vasontaprocentageissa aiheutuvat mm. vaadinten tiinehtymisen eroista syksyllä, vasaon luomisista talvella tai kuolemista synnytyksessä. Mm. talvet 2019-2020 ja 2021-2022 olivat vaikeita talvia myös koetarhalla ja ainakin osittain tuon viimeisimmän talven seurauksena vasontaprocentti putosi keväällä 2022. Kesän aikana pedot ovat tappaneet koetarhalla jonkun vaatimen, mutta niiden vasa on jäänyt henkiin, josta syystä vasaprocentti on silloin näennäisesti hieman noussut kevästä syksyyn. Myös joitakin vasa on kadonnut kesän aikana koetokasta.

Vuosi	Vasontaprocentti kevät	Vasa-% syksy, yli 2- vuotiaat vaatimet
2013	65,8	67,1
2014	92,8	96,1
2015	91,5	93,4
2016	84,5	90,7
2017	100,0	100,0
2018	90,8	91,3
2019	93,5	94,5
2020	87,2	87,8
2021	87,8	86,8
2022	78,4	78,8
Vaativista keskimäärin vasallisia	87,2	88,6

Taulukko. Vasontaprocentti Kutuharjun koetilalla 2013-2022 (muokaus MMM). Lähde: Luonnonvarakeskus (Jouko Kumpula sähköposti 6.3.2023)

Vasakuolleisuusprocentti määritetään suurpetokanta-arvioiden ja aiemmin korvattujen porovahinkojen perusteella siten, että paliskunnat ryhmitetään viiteen suurpetotiheysluokkaan suurpetojen runsauden ja suurpetojen porotaloudelle aiheuttaman vahinkoriskin perusteella. Näissä viidessä luokassa käytetään seuraavia vasakuolleisuusprocentageja:

Luokka	Vasakuolleisuus - %
1	2 %
2	6 %
3	10 %
4	14 %
5	20 %

Vasahävikin laskennassa on pohjaksi otettu petojen aiheuttamat löydetty porovahingot vuosilta 2014–2021 paliskunnittain. Vahingot on painotettu petolajeittain seuraavasti: karhu 45 %, susi 35 %, ahma 5 % ja ilves 15 %. Painotukset perustuvat kyseisten petojen todennäköiseen osuuteen vasahävikistä. Saadut painotetut arvot on laskettu yhteen ja saatu summa on jaettu paliskuntien poronhoitovuoden 2020/2021 lopullisella eloporomäärällä ja kerrottu luvulla 1000, jotta on saatu kokonaisluku paliskunnittain.

Eloporomäärällä painotetut kokonaisluvut ovat välillä 2–282 (liite 5). Tämän jälkeen paliskunnat on saadun kokonaisluvun perusteella jaettu alla oleviin luokkiin ja niitä vastaaviin hävikkiprosentteihin.

Kokonaisluku	Luokka	Vasakuolleisuusprosentti	Paliskuntia kpl
0 - 9	1	2 %	14
10 - 29	2	6 %	19
30 - 49	3	10 %	12
50 - 99	4	14 %	3
100 -	5	20 %	6

Kaavana:

Eloporomäärään suhteutettu lukema = Painotettu lukema / Eloporomäärä x 1000

Esimerkiksi Paistunturi $79/7514 \cdot 1000 \Rightarrow$ eloporomäärään suhteutettu lukema on 10, luokka 2 ja vasakuolleisuusprosentti (vasahävikki%) on siten 6%.

Todettakoon selvyiden vuoksi, ettei laskennassa lukuja pyöristetä, vaan nousu tai lasku toiseen luokkaan tapahtuu kokonaisluvun ylittyessä tai alittuessa. Siten esimerkiksi:

Paliskunta	Suhteutettu lukema	[Tulo]	Luokka	Vasahävikki%
1 Paistunturi	10	[10,51]	2	6

13 Muonio	40	[40,17]	3	10
32 Kolari	9	[9,80]	1	2

Paliskunnan normaalitilanteen vasatuotto saadaan kertomalla paliskunnan poronhoitovuonna 2020–2021 eloon jääneiden vaatimien määrä vasontaprocentilla (90 %). Näin saatu vasojen kokonaismäärä kerrotaan seuraavaksi yllä olevan taulukon mukaisella paliskunnittaisella kuolleisuusprosentilla, josta on saatu oletettu petojen aiheuttama vasahävikki paliskunnittain. Paliskunnille korvattava summa saadaan lopulta kertomalla tämä vasojen määrä teurasvasan arvolla.

3 Taloudelliset vaikutukset

Suurpetojen poroille aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen käytettävät määrärahat osoitetaan valtion talousarviossa momentilta 30.40.42 (Petoeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaaminen). Maksettavien korvausten määrä riippuu aiheutuvien vahinkojen suuruudesta ja korvaukseen varatusta määrärahasta, joka on vuoden 2023 talousarviossa 8 850 000 euroa. Määrärahaa saa käyttää riistavahinkolaissa määriteltujen suurpetojen aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta, ehkäisemisestä, valvonnasta ja riistavahinkolain toimeenpanosta aiheutuvien menojen maksamiseen, enintään viittä henkilötyövuotta vastaavan henkilöstön palkkaamisesta aiheutuvien menojen ja muiden kulutusmenojen maksamiseen sekä EU-rahastojen tuella toteutettavien hankkeiden omarahoitusosuutta koskevien menojen maksamiseen. Varsinaisiin porovahinkojen korvauksiin määrärahasta on varattu 7 500 000 euroa, 600 000 euroa suurpetojen aiheuttamien kotieläin-, viljelys- ja mehiläisvahinkojen korvaamiseen ja vahinkojen ehkäisy- ja valvontatoimenpiteisiin 750 000 euroa.

Vuoden 2022 vahinkomäärät on jo tiedossa, kun Ruokavirasto on toimittanut maa- ja metsätalousministeriölle riistavahinkolain 38 pykälän mukaisen yhdistelmän edellisen kalenterivuoden aikana arvioiduista viljelys-, eläin-, irtaimisto- ja porovahingoista helmikuun lopussa 2023 ja Paliskuntain yhdistys laskelman tämän asetuksen mukaisilla päivitettyillä arvoilla. Vuonna 2022 suurpetojen aiheuttamien porovahinkojen korvaustarve on 10 miljoonaa euroa.

- Petovahinkokorvauksia porovahingoista 7 907 019,27 euroa
- Vasahävikki 2 078 899,55 euroa
- Porovahinkojen maastotarkastuskustannusten korvaukset 51 588,77 euroa
- Yhteensä 10 037 507,60 euroa.

Porovahinkoihin oli kuitenkin budjetoitu 7,5M€, joten korvauksia jouduttiin leikkaamaan ensimmäisessä vaiheessa 26%.

Vuoden 2023 II lisätalousarvioissa haettiin 2,486M€ lisää eduskunnalta valtiovarainvaliokunnan mietinnön VaVM 37/2022 vp (13.12.2022) mukaisesti¹.

Mietinnön mukaan ”valiokunta pitää välttämättömänä, että hallitus korottaa momentin määrärahaa vuoden 2023 lisätalousarvioesityksellä toteutuvien porovahinkojen mukaisesti aina komission asettamaan korvauskattoon saakka.”

Eduskunta on hyväksynyt vuoden 2023 toisen lisätalousarvion² siten, että momentille 30.40.42 myönnetään 2,486 M€ lisää, jotta vuoden 2022 porovahingot voidaan korvata täysimääräisesti.

Komission täytäntöönpanopäätöksellä (C(2016) 1752 final) Suomelle on annettu lupa 2016-2025 välisenä aikana myöntää kansallista tukea korvausten maksaminen vahingoista, joita suurpedot aiheuttavat porotaloudelle kuitenkin enintään 10M€ vuodessa.

Vasahävikki kuuluu maksukattoon. Maksukaton korottaminen edellyttäisi komission päätöksen muuttamista, mutta notifioitaessa lakia rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen ennalta ehkäisemisestä ja korvaamisesta (22/2022) ja sen maakotkakorvausjärjestelmää, komission maatalouspääosasto (DG Agri) ilmoitti, ettei se avaa päätöstään ennen kuin seuraavan kerran vuonna 2025 tukikauden päättyessä. Leikkaukset tehdään määrärahan irrotuspäätösten yhteydessä ja Ruokavirasto maksaa Tukisovelluksella suurpetojen tappamiksi ilmoitetut löydetty porot ja Paliskuntain yhdistys vasahävikin MMM:n asettaman leikkausprosentin mukaisesti.

Asetusehdotuksen liitteessä 5 esitettyjen vasakuolleisuusprosenttien käyttäminen tarkoittaa, että 9,67 €/kg poronlihan hinnalla (teuraiden 3 vuoden keskihinta euroa/kg) vuoden 2022 vasahävikin laskennallinen arvo on noin 2 079 000 euroa.

Riistavahinkolain 9 §:n mukaan, mikäli korvauksia ei voida suorittaa talousarvion puitteissa täysimääräisesti, vähennetään jokaiselta korvaukseen oikeutetulta korvauksen määrää samassa suhteessa poislukien suurpetojen aiheuttamat henkilö-, viljelys-, eläin- tai irtaimistovahingot, jotka maksetaan aina täysimääräisesti. Näin ollen tämä asetus ei aiheuta muutoksia valtion talousarvioesitykseen.

4 Valmistelu

¹

<https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2023&lang=fi&maindoc=/2023/aky/aky.xml&opennode=0:1:11:261:865:933:947>

² https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/TalousarvioKirjelma/Sivut/EK_14+2023.aspx

Asetusehdotus on valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä yhteistyössä Paliskuntain yhdistyksen kanssa. Asetusehdotus annettiin lausunnolle 6.7.2023 päivätyllä pyynnöllä ja se oli nähtävillä myös maa- ja metsätalousministeriön verkkosivuilla.

Lausuntoa pyydettiin valtiovarainministeriöltä, Saamelaiskäräjiltä ja Paliskuntain yhdistykseltä sekä Ruokavirastolta

Valtiovarainministeriöllä tai Ruokavirastolla ei ollut asiasta lausuttavaa. Paliskuntain yhdistys esittää, että luokkajaon tihentäminen tehtäisiin lähivuosina. Paliskuntain yhdistys edellyttää, että maa- ja metsätalousministeriö esittää puuttuvat määrärahat valtion vuoden 2023 II lisätalousarvioon ja puuttuvat korvaukset maksetaan mahdollisimman pikaisella aikataululla. Lausunnossaan Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota todennäköisyysarvioon, että ahma aiheuttaa ainoastaan 5% vasahävikistä. Painotuksen pohjalla on Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tutkimuslaitoksen vasakuolleisuuteen liittyvät raportit vuosilta 2002-2007. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että suurpetojen kannoissa on tapahtunut Suomessa ja poronhoitoalueella merkittäviä muutoksia kyseisten tutkimusten julkaisujen jälkeen. Saamelaiskäräjät esittää, että maa- ja metsätalousministeriö varaa erillisen määrärahan eri suurpetojen aiheuttaman vasahävikin painotusten muutosten selvittämiseksi. Määrärahaa selvityksen totuttamiseksi ei kuitenkaan tule varata samalta momentilta, jolta porovahinkokorvaukset maksetaan. Saamelaiskäräjät on huolissaan myös petovahinkomäärärahojen riittävydestä ja katsoo, että puuttuvat määräraha haetaan lisätalousarvioilla muistiossa todetun mukaisesti ja edellyttää ministeriön toimivan aktiivisesti komission 10 miljoonan euron maksukaton korottamiseksi vuoden 2025 jälkeen.

5 Voimaantulo

Asetus esitetään tulevaksi voimaan 5 joulukuuta 2023. Asetuksen 5 §:n sääntelyä sovellettaisiin kuitenkin jo edellisvuoden eli vuoden 2022 vasahävikin korvaamiseen, kuten aiempien asetuksienkin yhteydessä on toimittu.